

Nemzedéki témák, időtlen értékrend

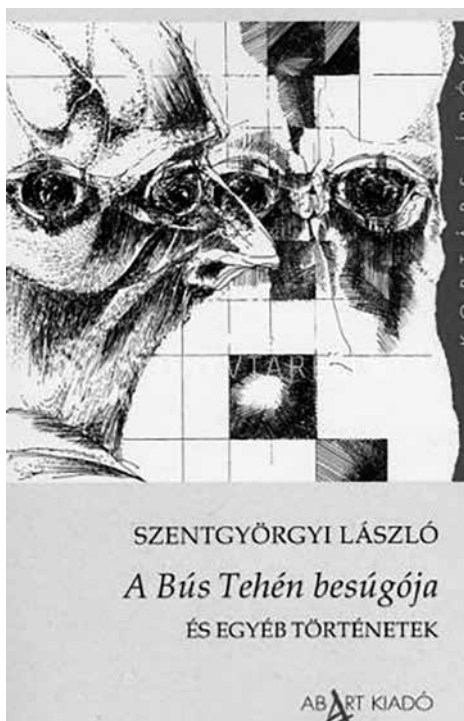
Szentgyörgyi László novellái realista igénnyel íródtak, érzékenyen és kritikusan reagálnak társadalmi jelenségekre, miközben „kisembersorsok”, kiüresedett életek, krízishelyzetek kulminálnak a történetekben. A szerző elbeszélésmódja – melyben a realista regény és az abszurd dráma motívumkészlete keveredik – elsősorban azáltal tartja fenn az érdeklődést, hogy feszült várakozást teremt. A novellagyűjtemény darabjai – a diszkriminációval szembesülni kényszerülő, munkát kereső fiatal magyar lány, a szekus após, az alkoholistává vált egykori besúgó, vagy akár a „fekete öves” újságíró története – mind-mind érintik a hatalom és korrupció összefüggéseit (*Restart, Kemenes & Társai, A Bús Tehén besúgója, Széki Réka feltámadása*), ilyenformán a magánéleti eseményeket társadalmi térbe helyező történetek, még ha indirekten is, de folyamatosan reflektálnak a Ceaușescu-rendszer anomáliáira. Szentgyörgyi László kisprózainak valamennyi darabja ugyanis a Ceaușescu-rezsim idején játszódik, ilyenformán – javarészt közvetve ugyan, de – ábrázolja a szerző az adott gazdasági, társadalmi, politikai közeget: a besúgói rendszer időszakát éppen úgy, mint a lakosság totális kizsákmányolásának módszerét, mely az államadósság gyors törlesztése érdekében a munkaterhek drasztikus növelésével, valamint a lakosság fogyasztásának szélsőséges visz-

szaszorításával igyekezett eredményt elérni. Áthallások, elszólások, bajusz alatt, halkán elmormolt megjegyzések sejtetik, hogyan élték mindennapjaikat az emberek, különösképp az erdélyi magyarok a kiszolgáltatottság, a diszkrimináció árnyékában (*Hotel Transsylvania*). Megannyi rejtélyes utalás, csendes allúzió integrálódik a szövegkorpuszba, amely a „Csau-érában” élni és megélni próbáló emberfők mindennapjairól tudósít. Kiolvashatjuk a szövegből azt is, milyen csapást mért a magyar kisebbségre a település-szisztematizálási terv néven jegyzett falurombolás. Nagy erényük a novelláknak, hogy nem válik didaktikussá a beszédmód, bármilyen érzékeny témát is szövegez meg a szerző, javarészt rezignált hangfekvéssel szól, s éppen ez a látszólagos paradoxon ad különös erőt, lázas hevületet a történeteknek. A politikai korrupció, a hatalommal való visszaélés permanens eleme a novelláknak, a személyes haszonszerzés érdekében elkövetett cselekedetek erkölcsi megítélését ugyanakkor az olvasóra bízta az író.

A kötet látszólag különálló elbeszéléseit az a szerzői elv rendezi novella-füzérré, hogy egy nemzedék életlehetőségei kerülnek tematizálásra, hitelesen ábrázolva, hogy a mindennapok problémái, emberi bonyodalmai milyen hatványozottan képesek érvényesülni egy totalitárius politikai rendszerben,

egy kiszolgáltatott, diszkriminatív társadalmi közegben. „Ahhoz, hogy magyar emberként sikeres lehess bármiben is, neked nem elég, ha ugyanolyan jó vagy, mint többségi vetélytársaid, neked legalább kétszer olyan jónak kell lenned” – hangzik el az apai tanács *A bajnok* című elbeszélésben. Hasonló instrukcióval több szöveghelyen is találkozunk: „Véssétek eszetekbe, jelen helyzetünkben a magunkfajta szakmai érvényesülése csak akkor lehetséges, ha jóval többet tudunk, mint a többségi nemzethez tartozó vetélytársaink – magyarázta. – Magasabb képesséssel alacsonyabb képzettséget igénylő munkát is el lehet végezni, fordítva ez nem érvényes” – olvashatjuk a *Kemenes & Társai* című novellában.

A kettős mérce, a diszkrimináció, a megalázott, kiszolgáltatott és mindig a mások akaratától függő „kisember” alakja permanensen végigkíséri a narratívákat. Reználtan meséli a szerző történeteit, éppen úgy, mint amikor az élőbeszédben a (rég)múlta emlékezünk: mint aki mára leszámolt minden illúzióval, s „csak” egy régi történet szelídült az egykoron szenvedélyt kiváltó esemény. Ámbár a korábbi érzületek, indulatok időnként még előtörnek, hogy sajátos intonációt kölcsönözzenek az elbeszélésnek, alapvetően a visszaemlékezés nosztalgikus hangja jellemzi az írásműveket. A narratívák további sajátossága, hogy Szentgyörgyi karakterei gyakorta keverednek lelkiismereti válságba, gyötrődnek erkölcsi dilemmákon. „A valóság nem fehér és fekete, hanem sokszínű, árnyalatokban tobzódó, az élet alapvető kérdéseire adandó válaszuk azonban csak kétféle lehet: igen vagy nem – magyarázta. Azt pedig az igazi újságírónak feltétel

nélkül ki kell mondania, vállalva a tévedés kockázatát is. – Tévedni szabad, nem őszintének lenni nem szabad.” (*Restart*).

A *Bús Tehén besúgója* című novellagyűjteményben határozott morális irányt, viszonyítási pontokat jelöl ki a szerző, miközben a közelmúlt megtörtént eseteire reagál. A besúgói rendszer működése, az ügynökszervezés módszerei és eszköztára egy-egy konkrét eset megidézésén át jelenik meg a textusban, legnyilvánvalóbban a kötet címadó novellájában, megannyi releváns kérdést felvetve egy kor anomáliáiról, s ezzel összefüggésben az emberi természetről. Elsősorban nem arra a kérdésre keres választ, hogyan és miért válik valaki besúgóvá, mint inkább az ügynökmúlt pszichés feldolgozásának lehetséges módozataival foglalkozik. Mély és analitikus jellemábrázolást vé-

gez a szerző, miközben azt a folyamatot igyekszik elélni tárnival, hogyan képes, képes-e egyáltalán szembenézni teteteinek következményeivel egy ember, aki jelentéseket írt az állambiztonsági hivatalnak barátairól, rokonairól, kollégáiról, olykor egy életre megnyomortva, ellehetetlenítve őket, családjukat. Az állambiztonsági szolgálat, a besúgó hálózatok működése, az ügynökkérdés a közelmúltban kezdett helyet kapni a magyar (nyelvű) kortárs szövegekben, Szentgyörgyi László olvasmányosan, ám nem szenzációhajhász minőségben beszéli el, s emeli irodalmi rangra a témát. „Cipelte magában a terhet, a ki nem mondott, be nem ismert, meg nem vallott bűn maró tudatát, s mindazt, ami ezzel jár. Feloldozást nem kaphatott. Maradt a gyötrelmes vívódás, szűnni nem akaró lelkiismeretfurdalás” — írja a szerző a *Széki Réka feltámadása* című novellában, melyben a fiatalon beszerzett asszony az évek múlásával is egyfolytában hárít és elfojt, mert fél belegondolni, hány ember életét tehetette tönkre jelentéseivel.

Szentgyörgyi szövegkorpuszaiban a szorgalmasan dolgozó, de előre jutni képtelen kisember alakja is rendre megjelenik, mi több, olyan drámai erővel bukkan fel, mintha csak Arthur Miller hivatalnokait látnánk magunk előtt, megannyi csinovnyikot. „Lassan kezdte felfogni, hogy sem képessége, sem szorgalma nem jogosítja fel arra, hogy kilépjen a középszerűségből. Ami gyakorlatilag annyit jelentett, hogy a

futottak még kategóriába sorolják.” A *bajnok* a kötet egyik legerősebb darabja, az irigység pusztító erejét tematizálja. A szerző a középszerűségből való kitörés mohó igényét drámaian ábrázolja, rendkívül szuggesztív módon és érzékletesen írja le, hogyan képes az irigység egy szép barátságot – végül magát a barátot is – elpusztítani. A történet felfejtése közben egyre inkább az a benyomásunk, hogy nem pusztán egy konkrét barátság elmérgesedését ábrázolja az író, mint inkább egy társadalmi méretű folyamatot: jelesül azt, hogy egy dicstelen éra fojtogató légkörében, hogyan üresednek ki sorra, s devalválódnak az olyan mély érzelmi kapcsolatok is, mint a barátság.

A Szentgyörgyi-prózák erőssége a karakteralkotás: a megbomlott elméjű Sára nénit (*Sára asszony balladája*), Vaszit, az alkoholistává vált egykori besúgót (*A Bús Tehén besúgója*), a gyermeke felügyeleti jogát bármilyen módon visszaszerezni készülő fiatalasszonyt (*Széki Réka feltámadása*) rendkívül elevenen ábrázolja, külső jegyeiket, szokásaikat, beszédstílusukat figyelemre méltó aprólékossággal dolgozza ki.

Szentgyörgyi László tizenhét elbeszélést tartalmazó gyűjteménye kétségtelenül nemzedéki témákra reflektál – és kisebbségi sorsokat tematizál –, mégis egyetemes mondanivalóval bír: szilárd, időtlen értékrendet hordoz.

Kégl Ildikó